

Д-р Васил Киров

Промислеността в Югоизточна Европа

Препоръки за промишлената политика¹

Констатациите от анализите на силните и слабите страни, възможностите и заплахите (SWOT анализи) за страните от Югоизточна Европа (ЮИЕ) потвърждават необходимостта от целенасочена и взаимно съгласувана промишлена политика. Конкретните препоръки са представени по-долу:

1. Необходимост от установяване на „автентична“ промишлена политика

Обстановка: Във включените в проекта страни от ЮИЕ замисълът на промишлената политика (ПП) в много случаи е обусловен от нуждите на програмите за финансиране от фондовете на Европейския съюз (ЕС) или от задълженията, свързани с членството в ЕС или с процеса на кандидатстване за присъединяване към Съюза (напр. за съставяне на различни национални стратегии), но тези документи почти без изключение са само „формални“ стратегии на хартия, без да са подкрепени с необходимите ресурси и механизми, необходими за тяхното изпълнение и за следене на напредъка по тях. Същевременно някои съществуващи стратегически документи в областта на промишлената политика, изготвени от профсъюзите, например национални и браншови стратегии за реиндустриализация (в случаите на България и Хърватия), не се вземат под внимание от правителствата.

Препоръки: Правителствата в страните от ЮИЕ следва да прилагат взаимно съгласувана (след действителни консултации със социалните партньори и останалите заинтересовани лица) и ефективна (подкрепена с ресурси, отговорности и механизми — включително с участието на социалните партньори) промишлена политика на национално и браншово равнище. Тази ПП следва да съответства на недостатъчно

¹ Настоящите препоръки относно промишлената политика (ПП) са съставени в рамките на проекта „Укрепване ролята на промишлените профсъюзи в Югоизточна Европа (ЮИЕ) при оформянето на политическата програма за промишлеността в светлината на целите на Европа 2020“ (VS/2015/0238). Те се основават на анализи на силните и слабите страни, възможностите и заплахите (SWOT анализи), извършени за шест страни от ЮИЕ за целите на препоръките относно ПП, разработени за България и Румъния от Васил Киров и за Хърватия, Македония, Черна гора и Сърбия от Радмила Грозданич. Първите версии на тези препоръки относно ПП са представени и обсъдени на Междинната конференция на профсъюзите, членуващи в европейския синдикален съюз industriAll, и Междинната конференция на профсъюзите, членуващи в Европейската федерация на синдикатите от хранителната промишленост, земеделието и туризма (EFFAT), проведени в Загреб на 24-26 април 2017 г. В настоящата версия е отразена обратната връзка, дадена от представителите на профсъюзите по време на срещите. Бих искал да благодаря на всички профсъюзни членове за ценните им отзиви в рамките на работните групи и пленарните заседания. Окончателната версия на препоръките относно ПП е обсъдена по време на Заключителната конференция по проекта, проведена в Белград на 17-18 октомври 2017 г.

използваните европейски инструменти като Плана „Юнкер“ (приетия през 2014 г. инвестиционен план).

2. Социалният диалог е от ключово значение за правилно насочената промишлена политика

Икономиката обикновено е с по-високи показатели в страните с установена система за социален диалог, като в общия случай тези страни са по-конкурентоспособни. Това е една от ключовите констатации от анализите на Европейската комисия след настъпването на икономическата и финансова криза. Осъществяването на устойчива промишлена политика е споделена отговорност, за изпълнението на която правителствата следва да формулират автентични стратегии за промишлена политика съгласувано със социалните партньори. Фирмите пък трябва да отвърщат на националната промишлена стратегия с въвеждане на нови технологии, създаване на качествени работни места и осигуряване на безопасни условия на труд, както и да поддържат професионалното ниво на служителите си като основа за растеж и корпоративна отговорност. Необходимо е националните стратегии за промишлена политика да подпомагат и поощряват индустриалното развитие с ясни критерии за устойчиво развитие, системи за иновации и финансови ресурси за нововъведения, интегриране на технологии в промишлеността и активни мерки за подобряване на бизнес средата и за адекватни индустриални отношения. От ключово значение е този процес да предвижда осведомяване на профсъюзите и допитване до тях.

Препоръки: За да се постигне устойчива ПП, е необходимо да се подобри системата на индустриалните отношения, така че да е налице ефективен и функциониращ социален диалог между бизнеса и профсъюзите, защита на трудовите и социалните стандарти, достойни условия на труд, непрекъснато професионално обучение, насърчаване на свободното сдружаване и колективното трудово договаряне за справедливо заплащане и конкурентоспособност на работната сила. Ако промишлената политика бъде одобрявана с подкрепата на социалните партньори, това би гарантирало тяхната ангажираност с нея и включването им в осъществяването ѝ.

3. Насочване към промишленост с висока добавена стойност и способстване за увеличаването на заплатите

Обстановка: В контекста на като цяло относително слабата конкурентоспособност, по-ниската производителност и морално остарелите технологии (в повечето фирми), промишлеността в страните от ЮИЕ се намира в порочен кръг — заплатите в по-голямата си част са ниски, поради което браншовете не успяват да привличат достатъчно квалифицирани работници (а съществуващите такива в много случаи напускат страната). В някои браншове обаче (напр. металургия, автомобилостроене, ИКТ, електротехническата промишленост) добавената стойност на част от производството вече е висока и не отговаря на ниските разходи за труд.

Препоръки: Да се подкрепя промишлена политика, която повишава конкурентоспособността, производителността и иновативността и да се обвържат икономическите резултати и растеж с политики, насочени към повишаване на доходите. Освен това е необходимо да се насърчава прекратяването на отъждествяването на всички разглеждани страни с евтин труд и повишаването на репутацията на промишлените им отрасли.

4. По-добра свързаност между интелигентната специализация и действителните предизвикателства за икономиката

Обстановка: Съществуващите стратегически документи в ЮИЕ акцентират върху необходимостта от развитие на нови, „високотехнологични“ сектори, включително ИКТ, нанотехнологии, зелени технологии и пр. По-голямата част от съществуващата промишленост обаче все още е съсредоточена в по-традиционни отрасли (някои от които имат потенциал за качествена трансформация). Преходът следва да бъде подложен на щателен анализ през призмата на уменията и работните места. Понастоящем част от фирмите изпитват липса не само на квалифицирана работна ръка, а изобщо на работна ръка.

Препоръки: Необходима е по-голяма свързаност на новите сегменти от промишлеността с по-традиционните сектори и изпреварващо развитие на капацитета с оглед на бъдещите работни места и необходими умения.

5. Развитие на уменията

Обстановка: Въпреки повишаващия се дял на високообразованото население и нарастващото общо равнище на уменията в ЮИЕ, има данни за дефицит на умения в някои специфични области. Системите за професионално образование и обучение (ПОО) все още са в процес на преустройство, в опит за по-добра обвързаност на предлагането на умения с нуждите на пазара на труда. Много работа има да се свърши от социалните партньори, заедно с доставчиците на обучение и държавата, за да се преодолеят липсите на всички етапи в учебния процес. Освен това промишлеността не е привлекателна за младите работници и служители.

Препоръки: Необходима е подкрепа за политиките, насочени към преодоляване на дефицита на умения — включително развитие на двойната система за чиракуване, ученето през целия живот и непрекъснатото професионално обучение във фирмите, както и евентуално отраслови фондове за обучение (държавата би могла да подкрепя развитието на отраслови фондове за непрекъснато професионално обучение). В този процес е необходимо по-адекватно насочване на европейското и националното финансиране за обучение и преквалификация. Отрасловите социални партньори биха могли да бъдат по-активно включени в създаването/наблюдението на инструменти на

браншово и фирмено равнище чрез механизми за социален диалог. Освен това държавите трябва чрез подкрепа да насърчават младите хора да се реализират професионално в собствената си страна, за да се избегне изтичането на човешки капитал.

6. Справяне със сивата икономика

Обстановка: За страните от ЮИЕ е характерен високият дял на сивата икономика и широката разпространеност на практиката служителите да не бъдат осигурявани върху пълния размер на възнагражденията си. Сивата икономика представлява заплаха за лоялната конкуренция, подрива фондовете за социално осигуряване и държавния бюджет и създава условия за нарушаване на трудовите и синдикалните права.

Препоръки: Необходима е приемственост в действията за ограничаване на сивата икономика. От трудова гледна точка, роля в тази посока могат да изиграят инспекциите по труда, социалноосигурителните фондове и пр., заедно с профсъюзите. Държавите трябва да се ангажират с по-засилена защита на трудовите права, които биха могли да се нарушават от практиките на сивата икономика. В някои от страните в ЮИЕ правителствата следва да преосмислят данъчния натиск и да предприемат стъпки, за да намалят привлекателността на „заплатите в плик“.

7. По-добро оползотворяване на средствата от фондовете на ЕС за развитие на технологии, умения и инфраструктура в индустриалната ера и селските райони

Обстановка: В зависимост от членството си в ЕС, държавите от ЮИЕ имат достъп до различни фондове на Съюза. Държавите членки могат да се възползват от структурните фондове, включително за технологии, конкурентоспособност, развитие на човешките ресурси, модернизация на инфраструктурата, земеделие и развитие на селските райони. Кандидатките за присъединяване към ЕС имат достъп до различни специализирани инструменти на ЕС. Досега обаче използването на европейските фондове не е било оптимално (липса на целенасоченост, ниска степен на усвояване, увеличаване на различията между регионите).

Препоръки: Оптимизиране на съставянето на програми, разпределението, използването и усвояването на средствата от фондовете на ЕС за технологична модернизация, човешки капитал, инфраструктура и пр. и обвързване с целите на промишлената политика. Освен това разочарованието на част от фирмите от административната тежест сочи, че държавната администрация трябва повече да подкрепя и насърчава фирмите от ЮИЕ да кандидатстват за европейско финансиране. Нещо повече, в конкретни сектори като земеделието и хранително-вкусовата промишленост е необходимо преориентиране на политиките и подходите към подотраслите, които

генерират устойчива заетост и доходи, и към модернизация на производствените мощности.

8. Развитие на подкрепяща и приобщаваща администрация и регулаторна рамка

Обстановка: SWOT анализите констатира проблемна регулаторна рамка (включително риск от корупция) в различни сфери, свързани с развитието на промишлеността (включително обществени поръчки, прилагането на трудовото законодателство и пр.), както и слаба съдебна система. Това положение се утежнява допълнително от това, че невинаги е налице ясно разпределение на отговорностите между различните институции и администрации. Нивата на данъчната тежест се различават в отделните страни от ЮИЕ, но фирмите в региона са изправени пред множество други затруднения.

Препоръки: Да се предприемат действия за оптимизиране на правната и административната система, за по-прозрачна регулаторна рамка (включително развитие на електронната държавна администрация, за което следва да се положат специални усилия), както и за прилагане на трудовите права и правата за колективно трудово договаряне. Нещо повече, решенията на държавните администрации трябва да отговарят на европейското и националното законодателство и норми. Необходимо е развитие на данъчната политика за някои специфични изделия (напр. по-нисък ДДС върху храните). Условието за възлагане на обществени поръчки следва да включват съгласувани с профсъюзите социални клаузи (като критерий за оценяване на най-високата изгодност), вместо изборът да се обуславя изцяло от най-ниската цена.

9. Опазване на околната среда и устойчиво промишлено развитие

Обстановка: Промислените предприятия в ЮИЕ срещат затруднения за спазването на някои от екологичните стандарти на ЕС, тъй като те налагат необходимостта от мащабни инвестиции, за каквито тези стопански субекти невинаги разполагат с необходимите финансови ресурси. В дългосрочен план това ще доведе до допълнително реструктуриране и закриване на фирми в някои чувствителни сектори.

Препоръки: Дългосрочна стратегия за изпълнение на екологичното законодателство на ЕС и развитие на дългосрочен изпреварващ капацитет (напр. при минното дело) с цел справяне с евентуалното неблагоприятно въздействие върху работните места. Фондовете на ЕС трябва да се използват за гарантиране спазването на екологичните стандарти на ЕС винаги, когато е възможно, а новите инвестиции трябва да бъдат съобразени с екологичното законодателство и стандарти на ЕС.

10. Управление на предприятията с държавно участие

Обстановка: В икономиките в ЮИЕ държавният сектор все още е представен в множество фирми, макар и в различни степени. Предприятията с държавно участие в собствеността в много случаи зависят от политическите влияния, поради което дългосрочните стратегии могат да бъдат повлияни от краткосрочни политически цели и липса на разумно управление.

Препоръки: Реформиране на държавните стопански структури в устойчиви, конкурентоспособни дружества с оглед създаване на подходящи рамкови условия за процъфтяване на държавните предприятия. Тези рамкови условия биха могли да включват: независимост от политически влияния, дългосрочни стратегии, разумно управление, независими холдингови структури, спазване на правилата на вътрешния пазар и конкуренцията.

11. Подобряване на инфраструктурата

Състоянието на инфраструктурата в страните от ЮИЕ е проблемно, макар и през последните години да са положени известни усилия. Устойчивото промишлено развитие не е възможно без съвременна транспортна и енергийна инфраструктура.

Препоръки: Поощряване и подпомагане на инвестициите в инфраструктура, включително пътна, железопътна и енергоснабдителна, с оглед обезпечаване надеждността на отраслите и логистиката на стоките. Диверсификацията на енергоизточниците е от критично значение за страните от ЮИЕ (регионални преносни мрежи за електроенергия и природен газ). При развитието на инфраструктура следва да се вземат предвид целите на регионалното сътрудничество и по-добрите връзки между страните от ЮИЕ.